

Sönməz ABBASLI
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
AMEA Folklor İnstitutu
sonmezabbasli@gmail.com

PAREMİOLOJİ VAHİDLƏRƏ DAİR BİR NEÇƏ SÖZ
(Qarabağ folklor materialları əsasında)

Xülasə

Məqalədə Qarabağ folklor xəritəsində yer alan paremioloji vahidlər təhlilə cəlb olunmuşdur. Paremilər mövzu və mündəricə xüsusiyyətləri ilə zəngindir və ictimai həyatın müxtəlif sahələrini əhatə edir. Həm sosial, həm təsərrüfat, həm də məişət həyatının bütün incəliklərini özündə əks etdirən Qarabağ atalar sözü və məsəllərində, tapmacalarda Qarabağ folklor mühitinin özünəməxsus çalarları yaşayır.

Qarabağ ərazisində yayılmış atalar sözləri, məsəllər və tapmacaların regionla bağlı lokal xüsusiyyətləri aşkarlanmışdır.

Açar sözlər: paremioloji, atalar sözləri, məsəllər, tapmacalar, Qarabağ

НЕСКОЛЬКО СЛОВ О ПАРЕМИОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦАХ
(На основе карабахских фольклорных материалов)

Резюме

В статье привлекаются к анализу паремиологические единицы занимающие место в Карабахской фольклорной сокровищнице. Паремии богаты своими тематическими и содержательными особенностями и охватывают разные области общественной жизни. В Карабахских пословицах, поговорках и загадках, отражающих тонкости социальной, хозяйственной, а также бытовой жизни, живут своеобразные оттенки Карабахской фольклорной среды.

Выявляются локальные особенности распространенных в Карабахском регионе пословиц, поговорок и загадок связанных с регионом.

Ключевые слова: паремиологические, пословицы, поговорки, загадки, Карабах

SOME WORDS ABOUT PAREMIOLOGICAL UNITS
(On the base of Garabag folklore materials)

Summary

In the article the paremiological units existing in Garabag folklore map are analyzed. Parems are rich on thematic and substantial features and cover different areas of public life. In Garabag proverbs and sayings, riddles that containing all the details of the social, agricultural, everyday life the specific peculiarities of Garabag folklore sphere are existed.

The local features of proverbs, sayings and riddles spreading in Garabag region are revealed.

Key words: paremies, proverbs, sayings, riddles, Garabag

Paremioliji vahidlər adlandırdığımız atalar sözləri və məsəllər Qarabağ folklor xəritəsində özünəməxsus yer tutur. Paremiyalarda — atalar sözü və məsəllərdə hər bir xalqın həm təbii aləmdə, həm də sosial həyatda baş verən çeşidli hadisələrə münasibəti daha çox özünü büruzə verir. Çoxəsrlik təcrübələrdən, sınaqlardan keçmiş, canlı ünsiyyətdə geniş işlənən bitkin, hikmətli kəlamlarda — atalar sözü və məsəllərdə yığcamlılıq, fikrin sadəliyi önə çıxır. Qarabağ atalar sözü və məsəllərində bu elin mənəviyyat dünyası əksini tapır. Ümumiyyətlə, paremiyalar onları yaradan xalqın tarixinə, mənəviyyatına bilavasitə bağlıdır. Folklor araşdırıcıları paremiyaların xalqın mənəviyyat dünyası ilə bağlılığına xüsusi diqqət yetirmişdilər. Tanınmış folklorşünas alim C. Bəydili paremiyalara “Ürəyi yerindən oynadacaq qədər gözəl və incə olan, möhkəm milli xüsusiyyətə, koloritə malik olduğu üçün başqa dillərə də çox zaman eynilə çevrilə bilməyən həmişə canlı həmin söz inciləri bütövlükdə bir xəzinədir — hikmət xəzinəsi”(8, 4) və “Cild-cild kitablar dolusu məna və hikməti özünə sığdıran” bu el yaradıcılığı nümunələri “bitirən, yetirən, gətirən” el dühasının və sağlam xalq fəlsəfəsinin narın zərrələridir” (8, 4) deyib onların dərinliyindən, zənginliyindən bəhs etmişdir.

Digər tanınmış alim prof. F.Bayat paremiyaları müdriklik güzgüsünə bənzədirək yazır: “İnsanların həyatı, məişəti, gündəlik qaygıları, əmək fəaliyyəti, mübarizəsi, arzuları, baxış və düşüncələrinin ümumiləşmiş bədii ifadəsinə çevrilən fikirləri folklorun ən qiymətli məhsullarından biri kimi dəyərləndirib müdriklik güzgüsünə bənzətmək olar. Bu güzgüdə Azərbaycan türklərinin çoxəsrlik sosial-tarixi və hərtərəfli həyat təcrübəsi bütün tərəfləri — uğurları, nöqsanları, ziddiyyətləri ilə göstərilir” (7, 220-221).

Deyilən fikirlərdən aydın olur ki, paremiyalarda — xalqın obrazı bütün dolğunluğu ilə əksini tapır. Bəzən atalar sözləri ucu-bucağı görünməyən bir mübahisəyə son qoyan bir ibrət dərsidir. Bəzən dilə gözəllik vermək üçün, bəzən də düşüncənin dərinliyini göstərmək üçün atalar sözü dadımıza çatır. Həyatımızın hər hansı bir sahəsi olur-olsun, bütün durumlarda ata sözünün deyəcəyi bir “son söz” vardır. Qarabağ atalar sözü və məsəllərində də Qarabağ folklor mühitinin özünəməxsusluq çalarları yaşayır.

Mövzu baxımından Qarabağ atalar sözləri rəngarəngliyi ilə seçilir. Burada həm sosial, həm təsərrüfat, həm məişət həyatı bütün incəlikləri ilə bədii inikasını tapmışdır. Vətən, el, torpaq, əmək, dostluq, sədaqət, ilqar və s. atalar sözlərində dominantlıq təşkil edən mövzulardandır. Qeyd edək ki, dini mövzulu paremiyalar Qarabağın folklor xəritəsində xüsusi yer tutur. Bu paremiyalarda “Allah obrazı” tez-tez xatırladılır. “Xeyir Allahdan, şər şeytandan”, “Allah əli hər əldən ucadır”, “Kor leyləyin yuvasını Allah tikər”, “Mıxı mismar eyləyən Allah var”, “Səhər durmaqla deyil, Allah verməklədir” (4, 88) kimi nümunələrdən də göründüyü

kimi insanlar üzləşdiyi hər bir hadisədə sonsuz mərhəmət və şəfqət sahibi olan Allahın gücünə möhtac qalmış və paremiyalarda Allaha inamlarını, etiqadlarını bildirmişdilər.

Son illərdə Qarabağdan qeydə alınmış nümunələrdə də Allahla bağlı paremiyalar üstünlük təşkil edir. “Toyux toyuxdu, o da su içəndə Allaha baxar” (12, 366), “Allah dərdi dağa-daşa yox, insana verər” (15, 387), “Allahdan kəpəyi üzül-məyənə zaval yoxdu” (15, 387), “Mərd deyər: “Allah verdi”. Namərd deyər: “Özüm tapmışam” (11, 445) və s.

Qarabağdan toplanmış paremiyalarda həm də köçəri heyvandarlıqla məşğul olan tərəkəmələrin həyat tərz, məişəti, adət-ənənəsi əks olunur. Belə paremioloji vahidlərdə tərəkəmələrin etnik özünü və başqalarını dəyərləndirmə və s. təsəvvürləri aydın hiss olunur. Bütöv bir tərəkəmə xalqının ümumi görünüşü paremiyalarla sanki göz önündə canlanır. Bu baxımdan “Tərəkəmə qazanar, tat yeyər, eşşəh qazanar, at yeyər” və yaxud “Tərəkəmə ya it oğrusu olar, ya at” (10, 390) kimi nümunələrdə bütöv bir el zümrəsi haqqında ümumi təsəvvür yaranmış olur. Bu tip nümunələrdə Qarabağın etnik-daxili aləmi bütün rəngarəngliyi ilə ifadəsini tapır. Bu anlamda birinci nümunədə tərəkəmənin qazanıb tatın yeməsi ilə, eşşəyin qazanıb atın yeməsi bir müstəvidə dəyərləndirilir. Digər nümunədə isə tərəkəmələrin xarakteri tam fərqli müstəvidə təqdim olunur. Fikrimizcə, tərəkəmə mühitində yayılmış bu örnək tərəkəmə olmayanların uydurduğu paremiyadır.

Deyimlərdə də “Tərəkəmə obrazı” ilə rastlaşırıq. Məsələn, “Elə bil ki, tat içinə tərəkəmə düşüf” (10, 393) deyimi Qarabağda tez-tez təsadüf olunan deyimlərdəndir.

Ümumiyyətlə, həm atalar sözlərində, həm deyimlərdə “Tərəkəmə obrazı”nın çoxtərəfli xarakteri öz əksini tapır.

Qarabağdan toplanmış paremiyalarda dilimizin bütün incəliklərindən, musiqili tonundan gen-bol istifadə edilir. Alliterasiya isə xüsusən diqqəti çəkir. “Mən utancax, sən fırıldax” (10, 387), “Ojax altda köz, adam altda söz” (10, 387), “Kim sənətə xor baxar, boynuna torba taxar” (10, 386), “Qoyunu mayda, quzunu yayda” (10, 389).

Qarabağdan toplanmış paremioloji nümunələrdə xüsusi isimlərin işlənməsinə də təsadüf olunur. Təbii ki, bu da bölgə ilə bağlı müəyyən bir hadisə və ya əhvalatla bağlılığın olmasıdır. Hamımıza bəlli olan məşhur “Hər oxuyan Molla Pənah olmaz” məsəlinin Qarabağda “Hər oxuyan Molla Pənah, hər qatırçı Murad olmaz” (4, 286) variantı,

“Elə bil Saybalı yasa gedir” (4, 292),

“Bez alırsan Mosuldan al, qız alırsan əsildən al” (4, 263),

“İsdəmirəm heyvasını, narını

Qoy desinnər Pırbudağın bağı var” (10, 385)

“Mərd mərtədən kəsər, mərd Murtuzəli hər ikisinnən” (10, 387) və s. bu qəbil örnəklərdəndir.

Qarabağdan toplanmış atalar sözlərində diqqəti çəkən cəhətlərdən biri dərin mənə ilə bərabər nümunələrin axıcılığıdır. Bu örnəklərin əksəriyyəti sanki gözəl şeir parçasını xatırladır.

“Adam var ki, gündə görmək səfadi,
Adam var ki, ildə görmək cəfadi” (11, 443),
“Adam var eldən gedir

Adam var evdən gedir” (11, 443) kimi paremiyalar axıcılığı ilə diqqət çəkir.

Maraqlı məqamlardan biri də odur ki, Qarabağ ərazisindən qeydə alınan paremiyalar bayatı şəklində də özünü göstərir:

“Gedirdim dəyirmanə,
Yoldaş oldu Sadıx maa,
Gör necə pis olmuşam,
Şıllax atır qotur maa” (10, 384)

və yaxud

“Ay zamanə, zamanə,
Oxun qoyub kəmanə.
Eşşəhlər arpa yeyir,
At həsrətdi samanə” (13, 330).

Təqdim olunan nümunələr belə bir qənaət doğurur ki, bayatı şəklində atalar sözlərinin yaranması prosesi Qarabağ sakinləri, xüsusən informatorlar arasında davam etməklə daha çox müasir həyata söykənib yeni səciyyə daşımışdır.

Əksər folklor janrlarının yayılma arealı bir qədər məhdudlaşsa da müasir texniki tərəqqinin paremiyalara təsiri az olmuşdur. Yəni, gündəlik canlı ünsiyyət-də qarabağlılar atalar sözlərinə tez-tez müraciət edir. Qarabağdan toplanmış nümunələrdə regional variantlaşma əlamətlərinə də rast gəlirik. Məsələn, “Dağ dağa rast gəlməz, insan insana rast gələr” nümunəsi qarabağlılar arasında “Dağ dağa qavışmaz, insan insana qavışar” (12, 364), “Böyük sözünə baxmayan böyürə-böyürə qalar” nümunəsi isə “Ulu sözünə baxmıyan uluya-uluya qalar” (12, 366), “Cəhənnəmə gedən özüylə yoldaş aparar” nümunəsi “Cəhənnəmə gedən dosdunu çox isdiyə” (11, 443), “Abadan kənd tüstüsündən məlum olar” misalı “Abadan ev kalafasınan (yaxud: küllüyünnən) məlumdu” (11, 443) şəklində yayılmışdır. “Döymə taxta qapımı, döyməyim dəmir qapıvı” məşhur atalar sözünün isə əlimizdə 6 variantı var. Bunların ikisi Qarabağın Cəbrayıl rayonundan qeydə alınmış, digərləri isə müxtəlif regionlarda yayılmış variantlardır. Hətta İraq-Türkman atalar sözlərində də bu örnəklə rastlaşırıq. Nümunələrə nəzər yetirək. “Söymə nökar dədəmi, söymüyüm şah dədəa” (Cəbrayıl) (10, 390), “Söymə qul atama, söymüyüm xan ataa” (Cəbrayıl), (10, 390), “Döymə qapımı barmağınan, döyəllər qapoo toxmağınan” (Şəki) (5, 53), “Döymə qapımı, döymüyüm qapını” (Ağbaba) (6, 212), “Söymə qul babamı, söyməyim bəg babavu” (İraq-Türkman), (2, 235), “Döymə qapımı, döyəllər qapını” (Göyçə) (3, 515).

Həm ümumazərbaycan, həm də Qarabağdan qeydə alınmış atalar sözlərini nəzərdən keçirərkən onlarda ikitərəfli münasibətin olduğu da aşkarlanır. Məsələn,

“Qohumun kimdir? – Yaxın qonşu” atalar sözü ilə “Qonşuya umud olan şamsız yatar” atalar sözü bir-birinə tam əks olan iki ifadədir. Birinci nümunədə yaxın qonşunun insan üçün qohum kimi dəyəri qeyd edildisə, ikincidə qonşuya umudlu olmağın zərərli nəticələr verəcəyi iddia edilir.

Doğum mərasimləri ilə bağlı yaranmış atalar sözlərində də ikili, bir-birinə zidd münasibətlə qarşılaşmaq olar. Məsələn, “Erkəyi hal aparmaz” (1, 80) məşhur örnəyi və Qarabağdan qeydə alınmış “Kişi xeylağını hal apardı?” (10, 386) atalar sözü dediyimizə sübutdur. Birinci örnəkdə insan nəslinin artmasına mane olan “hal”ın zahı qadınları apardığı və kişi cinsinə toxunmadığı anlaşıldığı halda, ikinci nümunədə “hal”ın kişini də apara biləcəyi müəmmalı şəkildə soruşulur.

“Qız acı, oğul baş tacı” və “Oğul olsun, qız olsun, bəxti olsun” (4, 272) nümunələri də dediyimizə bir sübutdur. Birincidə oğul övladı qızdan üstün tutulub, taca bənzədildisə, ikincidə övladın qız və ya oğlan olmasının heç bir əhəmiyyət daşımadığı, bəxtinin gözəl olması vurğulanır.

Azərbaycan dilinin zənginliyi atalar sözünün bədiliyini təmin edən əsas amillərdəndir. Dilimizin bütün inceliklərini, üslubi gözəlliklərini paremiyalarda tapmaq mümkündür. Qarabağdan toplanmış nümunələrdə həm arxaik sözlərə, həm də təbii ki, bölgə üçün xas olan şirin dialektizmə rast gəlmək mümkündür. Demək olar ki, Qarabağdan toplanmış nümunələrdə təşbeh, istiarə, alleqoriya, kinayə və s. bu kimi məcaz növləri dominantlıq təşkil edir. “Oğul anası, təməl binası” (4, 264), “Ağıl qızıl tacdı, hər başda olmaz” (4, 69) kimi nümunələrdə güclü təşbeh istifadə edilmişdir. Birinci nümunədə “ana” məfhumu bina kimi uca tutulur, ikinci nümunədə isə ağıl qızıl taca bənzədilir.

Qarabağdan toplanmış nümunələrdə alleqoriyaların çoxluğu nəzəri daha çox cəlb edir. Bu bölgədən qeydə alınmış atalar sözlərinin böyük bir qismi alleqorik şəkildə olanlardır. Bu da epik əsərlərdən gələn ənənədir. “Axsax atın kor nalbəndi olar” (15, 387), “Yatan öküzü oturan öküz əyaxlayar” (15, 389), “Eşşəh otun təmizinnən yeyər, suyun da durusunnan içər” (14, 294) və s. bu kimi minlərlə alleqorik nümunələr tapmaq mümkündür.

Qarabağdan qeydə alınmış örnəklərdə ritorik suallar mühüm yer tutur. “Kasıb evdən çıxdı, ev varranmadı ki?” (10, 386), “Yumurtdamadı, yumurtdamadı, bəs fəli nətəər oldu?” (12, 366) və s.

Diqqət çəkən məqamlardan biri də odur ki, dünya xalqlarının paremiyalarında bir yaxınlıq, oxşarlıq duyulmaqdadır. Təbii ki, genetik bağlılıq, qohumluq əlaqələri, tarixi-mədəni əlaqələr, bəzən bənzər həyat tərzii və s. kimi amillər çox vaxt eyni atalar sözünün müxtəlif xalqlar arasında yaranmasına səbəb olmuşdur. Konkret olaraq fikrimizi Qarabağdan qeydə alınmış nümunələrlə davam etdiririk. “Adın çıxdı dokquza, daha enməz səkgizə?” (10, 379) nümunəsinə türk atalar sözlərində də rast gəlmək olur. “Adı çıktı dokuza, geri etmez sekize” (16, 11). Yenə Qarabağdan qeydə alınmış məşhur “Gəzdim İrani, Turanı, cənnət gördüm buranı” (15, 389) nümunəsinə də dünya xalqlarında rast gəlinir. “East or West,

home is best" (ingilis), "В гостях хорошо, а дома лучше" (rus), "On n'est nulle part aussi bien que chez soi" (fransız) (9, 59).

Atalar sözlərindən fərqli olaraq məsəllər müəyyən bir hadisə, əhvalat zəminində formalaşmış, yayılmışdır. Əgər atalar sözlərində fikir elə deyilən o bir cümlə ilə bizə aydın olursa, məsəllərdə əhvalat hissəsi bəlli deyilsə, məna başa düşülmür. Bir çox tədqiqatçılar atalar sözü və məsəllərin oxşar və fərqli xüsusiyyətlərinə toxunmuşdular. Bəziləri məsəllərdə fikrin tam şəkildə ifadə olunmasını, digərləri isə atalar sözlərinin tam fikir ifadə etməsini vurğulamışlar.

Qarabağ ərazisində yayılmış bir qisim pəremiyələrin – məsəllərin etnoqrafik hadisələrlə bağlılığı danılmazdır. Bu anlamda "Saybalı yasa gedir" məsəli diqqəti çəkir. Faktik materiallardan aydın olur ki, "Saybalı camaatı yasa gedəndə asta-asta gedir. Ona görə könülsüz bir yerə gedən olanda deyillər: "Ə, Saybalı yasa gedir? Bir az tez ol da" (11, 446).

Qarabağda məşhur olan "Qırx eşşəyi sağına gəlir" (11, 446) məsəlinin yaranma tarixçəsi də maraqlıdır. Bu məsəlin yaranması onunla bağlıdır ki, Andranikin qulağını kəsən Soltan bəyin dağda ferması var imiş və o, hər gün mal sağılan vaxt qırx dənə eşşəyin yükünü yükləyib dağdan qayıdarmış. Bu məsəli qarabağlılar varlılıq əlaməti kimi tez-tez çəkillər.

Verilmiş nümunələrdən də göründüyü kimi həqiqətən də məsəllər konkret şərait, yer, əhvalar, şəxslər və müəyyən hadisələrlə əlaqədar meydana gəlidiyi üçün həmin konkret mühiti bilməyincə o məsəli anlamaq olmaz.

Ümumiyyətlə, verilən nümunələr onu göstərir ki, Qarabağda məsəl yaradıcılığı bu gün də davam edir və yaşayır.

Qarabağ folklor mühitində həcmcə kiçik olmasına baxmayaraq çeviklik, məntiqilik baxımından düşündürücü janr statusu qazanan tapmacalar da geniş yayılmış pəremioloji vahidlərdəndir. Söz yox ki, bu janrda digər pəremilər kimi regionallıq o qədər hiss olunmur. Ancaq hər halda bu bölgənin tapmacalarında bizi əhatə edən hər şey – predmetlər, yaşayış məskənləri, qida, geyim, təsərrüfat aləmi, heyvanlar, quşlar, həşəratlar, nəbatat aləmi, təbiət hadisələri və s. əksini tapır. Bu sadaladığımız mövzularda da qarabağlıların həyat və məişət tərz, dünyagörüşü, ətraf aləmə münasibəti və s. aşkarlanır.

Marəqlı məqamlardan biri də odur ki, Qarabağdan qeydə alınmış tapmacalarda islamiyyatla əlaqədar yaranmış dini mövzulara da rast gəlinir.

"Mən aşiq yüz iyirmi,
Qaş gözə düz iyirmi,
Vədə başı istərlər,
Altı min yüz iyirmi" — namaz (4, 99)

və yaxud

"Nar dənəsi, nur dənəsi,
Yer üzünün bir dənəsi" — Quran (4, 101).

Qarabağdan toplanmış nümunələrdə söz oynaqlığı, təşbeh, təkrar, təzad, müqayisə və s. bədii ifadə vasitələrindən geniş istifadə var. Bu da tapmacaların

bədii-estetik cəhətdən zənginləşməsinə gətirib çıxarmışdır. Qarabağdan qeydə alınmış tapmacalar da həm nəzm, həm də nəsr formasındadır.

“Ağac başında qırmızı yumurta” — zoğal (10, 395)

“O tayda bir kişi duruf,

Əlində şişi duruf.

Deyir maa bir ət ver,

Nə erkək olsun, nə dişi” — göbələk (10, 395).

Nəsr şəklində deyilən tapmacaların bir qismi qafiyələnir. “Ağ sandığım açıldı, içinnən nur saçıldı” (10, 395), “Qırmızı nar, hər evdə var”— od (10, 395).

Bayatı şəklində olan tapmacalara da rast gəlinir.

“Altı daşdı, daş deyil,

Üsdü daşdı, daş deyil,

Heyvan kimi otlayır,

Heyvana yoldaş deyil” — tısbağa (12, 375).

Tapmacalara yaxın olan bağlamalara da Qarabağ regionunda rast gəlmək mümkündür. Zəngin vəzn və qafiyə, ahəngdarlıq və dərin məna bağlamalar üçün tələb olunan əsas meyarlardır. Əsasən məclislərdə aşığılar tərəfindən icra olunan bu formaya informatorlar da biganə qalmamışlar. Bu baxımdan Qarabağdan toplanmış tapmacaları nəzərdən keçirərkən tapmaca-bağlamalar, yəni nəzmlə verilən suallara elə nəzmlə verilən cavablar da diqqəti çəkir.

O nədi ki, göydən yerə sallanır?

O nədi ki, hər nə desən allanır?

O nədi ki, göbəyinnən nallanır?

O nədi ki, gəzir bütün cahanı?

Açması:

O uşaxdı hər nə desən allanır.

O yağışdı göydən yerə sallanır.

O günəşdi gəzir bütün cahanı,

O uşaxdı göbəyinnən nallanır (12, 376).

Bu tip tapmacalarda qafiyə, vəzn, ahəng gözlənilməklə, onu yaradanın zəkası, ağılı, iti düşüncəsi, istedadı tam şəkildə özünü büruzə verir.

Qarabağdan toplanmış tapmacalarda bəzən bir nümunədə 2, 3, hətta 4 əşyanın və ya şəxsin əlaməti verilir.

“Başı kələm bağlar,

İçi vərəm bağlar.

Balaların yığar başına,

Həzin-həzin ağlar — samavar, çaynik, istəkan və nəlbəki (14, 321).

Və yaxud:

Aşığın qan əli,

Qan ayağı, qan əli

Aşıq bir əcəyib gördü,

Üs başı, on əyağı — buzov, inək, inəyi sağan arvad (15, 385).

Qarabağdan toplanmış tapmacalarda hərf üzərində qurulan nümunələrə də rast gəlinir və bunlar yeni tipli tapmaca nümunələridir.

“Anada var, babada var,

Nənədə yox, nəvədə yox” — “A” hərfi (4, 103)

“Babada var, balıqda var,

Meyvədə yoxdu, bağda var” — “B” hərfi (4, 259).

Son olaraq qeyd edək ki, poetik təsvir olan tapmacalar da digər paremioloji vahidlər kimi insanı düşünməyə sövq etməklə Azərbaycanın digər bölgələrində olduğu kimi Qarabağda da yayılıb yaşamaqdadır.

QAYNAQLAR

1. Atalar sözü, Bakı, 1938.
2. Azərbaycan folkloru antologiyası, İraq-Türkman cildi, II kitab, Bakı, Qızıl Şərq, 1999, 468 səh.
3. AFA, Göyçə folkloru, III kitab, Bakı, “Səda” nəş-tı, 2000, 768 səh.
4. AFA, Qarabağ folkloru, V kitab, Bakı, “Səda” nəş-tı, 2000, 416 səh.
5. AFA, Şəki folkloru, VI kitab (II cild), Bakı, “Səda” nəş-tı, 2002, 496 səh.
6. AFA, Ağbaba folkloru, Bakı, “Səda” nəş-tı, 2003, 476 səh.
7. Bayat F. Folklor dərsləri, Bakı, “Elm və təhsil”, 2012, 424 səh.
8. Bəydili (Məmmədov) C. Ön söz. Bütün sözlərdən ulu sözlər // Atalar sözü, Bakı, “Öndər” nəş-tı, 2004, 264 səh. (səh.4-14).
9. Критская О.В. Французские пословицы и поговорки, Москва, Высшая школа, 1963, 96 стр.
10. Qarabağ: Folklor da bir tarixdir, I kitab (Ağdam, Füzuli, Ağcabədi, Cəbrayıl, Zəngilan, Qubadlı, Laçın və Kəlbəcər rayonlarından toplanmış folklor örnəkləri), Bakı, Elm və təhsil, 2012, 464 səh.
11. Qarabağ: Folklor da bir tarixdir, II kitab (Bərdə və Ağcabədi rayonlarından toplanmış folklor örnəkləri), Bakı, Elm və təhsil, 2012, 484 səh.
12. Qarabağ: Folklor da bir tarixdir, III kitab (Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl, Tərtər, Qubadlı, Zəngilan, Kəlbəcər, Laçın və Şuşa rayonlarından toplanmış folklor örnəkləri), Bakı, Elm və təhsil, 2012, 468 səh.
13. Qarabağ: Folklor da bir tarixdir, IV kitab (Laçın, Qubadlı və Zəngilan rayonlarından toplanmış folklor örnəkləri), Bakı, Elm və təhsil, 2013, 460 səh.
14. Qarabağ: Folklor da bir tarixdir, V kitab (Bərdə, Füzuli, Ağdam, Şuşa və Zəngilan rayonlarından toplanmış folklor örnəkləri), Bakı, “Zərdabi LTD” MMC, 2013, 452 səh.
15. Qarabağ: Folklor da bir tarixdir, VI kitab (Cəbrayıl, Kəlbəcər, Tərtər rayonlarından toplanmış folklor örnəkləri), Bakı, “Zərdabi LTD” MMC, 2013, 468 səh.
16. Türk ata sözləri, Narodna Prosveta, 1965, 140 səh.